

Monika NADER-CIOCZEK

Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Tłumaczenie a vista w dydaktyce innych rodzajów translacji

Abstract:

Sight translation in translator and interpreter training

Growing international cooperation results in changing expectations of employers. Professional translators/ interpreters who specialize in law, economy, accounting etc. and are knowledgeable about various types of specialised communication are highly sought-after. In view of that translator/ interpreter training has an ever increasing role to play. This paper discusses the characteristics of a particular type of translation, i.e. sight translation which actually falls between the categories of interpreting and translation. The aim of this paper is to characterise sight translation, enumerate the features which link it to written translation, consecutive and simultaneous interpretation, discuss pedagogical implications for sight translation teaching as well as highlight the potential benefits of application of sight translation in translator/ interpreter training programmes.

Wstęp

Ze względu na coraz prężniej rozwijającą się współpracę międzynarodową zwiększa się zapotrzebowanie na specjalistów-tłumaczy, którzy posiadają wiedzę w dziedzinach takich jak: prawo, ekonomia, rachunkowość itd., kompetencję specjalistyczną dotyczącą rodzajów komunikacji specjalistycznej oraz umiejętność posługiwania się tekstami specjalistycznymi. W odpowiedzi na zmiany zachodzące na rynku pracy, tłumaczenia ustne i pisemne stają się coraz częściej atrakcyjnym elementem programów studiów na różnego rodzaju kierunkach filologicznych w Polsce. W związku z tym zmienia się postrzeganie translacji, wzrasta jej rola w nauczaniu języków obcych.

Ponadto w Polsce obserwuje się dynamiczny rozwój translatoryki jako dyscypliny. Za początki jej powstania większość badaczy, np. K. Hejwowski (2012: 108–114) i J. Żmudzki (2009a: 41), uznaje publikację O. Wojtasiewicza z 1957 r. „Wstęp do teorii tłumaczenia”, która dała podstawy teoretyczne i wytyczyła dalsze kierunki badań tej dziedziny. Największy wkład w rozwój translatoryki miał jednak szereg prac autorstwa F. Gruczy, który wielokrotnie podejmował rozważania nad istotą tłumaczenia, a w publikacji z 1981 r. po raz pierwszy sformułował podstawy translatoryki antropocentrycznej oraz przedstawił model układu translacyjnego. Model ten, który opisywał zjawiska występujące w rzeczywistości translacyjnej postrzegając translację jako komunikację, był opisywany również w późniejszych pracach F. Gruczy, np. z 1993 r., a także S. Gruczy np. z 2010 r. W artykule z 2014 r. „Grundzüge der anthropozentrischen Translatorkik”

S. Grucza przedstawia najnowszą wersję modelu translacyjnego, którego elementami składowymi są: twórca tekstu wyjściowego, tekst wyjściowy, tłumacz, który charakteryzują kompetencje translatorskie oraz umiejętność realizacji fundamentalnych operacji translatorskich, a także tekst docelowy oraz odbiorca tekstu docelowego¹. F. Grucza omawia również kwestie kompetencji tłumacza, rozróżnia kognitywną kompetencję translatorską jako wiedzę oraz kompetencję translacyjną jako umiejętność rozwiązywania konkretnych problemów translacyjnych w tekstach (zob. F. Grucza, 1990: 16).

Problematyka niniejszego artykułu sytuuje się w obszarze dydaktyki translacji ze szczególnym uwzględnieniem możliwości dydaktycznej instrumentalizacji tłumaczenia a vista w programach kształcenia innych rodzajów translacji pisemnej i ustnej, tzn. w kształtowaniu wcześniej wspomnianych kompetencji w ujęciu F. Gruczy. Celem niniejszego artykułu jest scharakteryzowanie tłumaczenia a vista, a także prezentacja argumentów świadczących o tym, że opanowanie umiejętności tłumaczenia a vista może stanowić przydatną bazę w przygotowaniu się do zawodu tłumacza.

1. Charakterystyka tłumaczenia a vista

1.1. Tłumaczenie a vista – definicja pojęcia i specyfika

Tłumaczenie a vista jest ciekawym rodzajem translacji chociażby z uwagi na to, jakich problemów dostarcza jednoznaczne zaklasyfikowanie tego rodzaju translacji jako przykładu translacji ustnej lub pisemnej. Te wątpliwości z kolei odzwierciedlają się w zróżnicowanym nazewnictwie, np. sight translation, Stegreifübersetzen, Blattdolmetschen, Vom-Blattübersetzen, itd.² S. Lambert (2004: 298) traktuje tłumaczenie a vista jako specjalny typ tłumaczenia pisemnego, ale także jako wariant tłumaczenia ustnego ze względu na to, że a vista wykorzystuje zarówno ustną, jak i pisemną formę przetwarzania informacji. J. Żmudzki (2015: 354–355) jednoznacznie przyporządkowuje tłumaczenie a vista do translacji ustnej ze względu na to, że *translat* ma formę tekstu ustnego i pełni rolę narzędzia w komunikacji ustnej. Idąc dalej J. Żmudzki (2012: 731) podkreśla, że tłumaczenie a vista polega właściwie na podwójnej transformacji: z języka wyjściowego na język docelowy oraz z formy pisemnej na ustną, jest więc przykładem transmedialności translacyjnej.

Na potrzeby niniejszego artykułu przyjmujemy definicję zaproponowaną przez J. Żmudzkiego (2015: 87–90), według którego tłumaczenie a vista polega na kognitywnym transferze tekstu sporządzonego w formie pisemnej w języku wyjściowym na tekst ustny w języku docelowym na potrzeby komunikacji ustnej również w języku docelowym. Przy czym wspomniany proces transferowania dokonuje się w przestrzeni kognitywnej tłumacza, w ramach jego kompetencji translatorskiej. W celu wykazania możli-

¹ J. Żmudzki (2013: 180) uważa, że pojęcie *odbiorcy tekstu docelowego* może sugerować przypadkowego uczestnika komunikacji dwujęzycznej i dlatego proponuje określenie *adresat tekstu docelowego*.

² Więcej na temat przyporządkowania typologicznego oraz różnorodności definicji tłumaczenia a vista zob. J. Żmudzki (2015: 15–29, 87–96).

wości dydaktycznej instrumentalizacji tłumaczenia a vista, w ramach kształcenia tłumaczy ustnych i pisemnych, będziemy się jednak odwoływać do opinii różnych badaczy, którzy postrzegają niekiedy tłumaczenie a vista jako swojego rodzaju hybrydę czy przypadek z pogranicza translacji ustnej i pisemnej.

1.2. Operacje zachodzące w ramach procesu tłumaczenia a vista

Poniżej przedstawiamy charakterystykę operacji zachodzących w ramach tłumaczenia a vista, która może pomóc uzasadnić potencjalne korzyści płynące z zastosowania tego typu translacji w kształceniu tłumaczy ustnych i pisemnych.

Tłumacz wykonujący tłumaczenie a vista rozpoczyna od recepcji tekstu wyjściowego. Czytając tekst w języku wyjściowym tłumacz przeprowadza rekonstrukcję conceptualną tekstu wyjściowego poprzez identyfikację poszczególnych konceptów, ich odniesień prepozycjonalnych, tworzenie hipotez dalszego rozwoju makrokonceptualizacji tekstowej, identyfikuje w tekście odniesienia intertekstualne, intersemiotyczne oraz kulturowe, dokonuje jego analizy m.in. pod względem jego funkcji komunikacyjnej, zakresu tematycznego, stopnia „fachowości”, przynależności do określonego rodzaju w ramach wzorca genologicznego zarówno w odniesieniu do tekstu wyjściowego, jak i docelowego jako translatu. Ponadto tłumacz podejmuje decyzje dotyczące wyboru trybu/ trybów transferowania: symulacji, deskrypcji, syntezy i eksplikacji tekstu wyjściowego w translacie.³ J. Żmudzki (2013:183) zwraca uwagę na to, że uprzednie rozpoznanie tekstu wyjściowego ma również prowadzić do wytworzenia oceny na temat stanu wiedzy specjalistycznej adresata docelowego, jego umiejętności poznawczych, a także określenia jego receptywnych umiejętności przetwarzania tekstów o danym stopniu nasycenia terminologią specjalistyczną.

Po recepcji tekstu wyjściowego następuje transfer i produkcja translatu, przy czym, jak podkreśla J. Żmudzki (2013:180), zrekonstruowany profil conceptualny tekstu wyjściowego poddawany jest operacjom przeprofilowania w zakresie funkcjonalno-komunikacyjnym, tak jak to określa zadanie translacyjne jako komunikacyjne⁴ oraz tekstualne sposoby werbalizacji charakterystyczne dla języka i kultury docelowej.⁵ Produkcja translatu oznacza aktywację szeregu operacji: utworzenie mentalnej reprezentacji informacji, którą tłumacz ma przekazać, zaplanowanie wypowiedzi ustnej oraz realizacja planu tej wypowiedzi. Dodatkową trudność w tłumaczeniu a vista stanowi fakt, że rekonceptualizacja kognitywna tekstu wyjściowego odbywa się niemal jednocześnie z procesem tworzenia translatu. Ponadto tłumacz musi mieć ustawiczną świadomość tego, że translacja służy przede wszystkim komunikacji z adresatem tekstu docelowego. Z tego względu tłumacz pełniący rolę pośrednika komunikacji powinien dobrać najbardziej odpowiednie środki leksykalno-gramatyczne oraz rejestr, aby translát spełniał funkcję zgodną z zadaniem translacyjnym oraz respektował kryterium adekwatności względem adresata tekstu docelowego.

³ Więcej na ten temat zob. J. Żmudzki (2005, 2008a, b, c, d, 2009a, b, 2015).

⁴ J. Żmudzki wprowadza do układu translacyjnego jako komunikacyjnego kategorię zadania translacyjnego również jako komunikacyjnego (zob. J. Żmudzki 2005, 2006, 2008c, d).

⁵ Zobacz także J. Żmudzki (2010b: 181).

2. Tłumaczenie a vista – implikacje dydaktyczne

Na podstawie omówionych powyżej operacji które zachodzą w ramach procesu tłumaczenia a vista, można postawić wniosek, że strategie i umiejętności jakich wymaga ten rodzaj translacji, mają charakter uniwersalny, w związku z tym mogą być przydatne w programach kształcenia zarówno tłumaczy ustnych, jak i pisemnych.

Trening tłumaczenia a vista polega na ćwiczeniu umiejętności szybkiego czytania tekstu ze zrozumieniem, efektywnej analizy tekstu, szybkim wyszukiwaniu informacji kluczowych dla tekstu wyjściowego, tj. jego funkcji, rejestru. Tłumacz wykonujący ten rodzaj translacji powinien umieć zidentyfikować w tekście wyjściowym również odniesienia intertekstualne, intersemiotyczne, interkulturowe, itd. Kształcenie umiejętności tłumaczenia a vista obejmuje także tworzenie wypowiedzi ustnych w języku docelowym adekwatnie do wymogów systemu języka docelowego, a także zgodnie z treścią tekstu wyjściowego (m.in. funkcją, rejestrem, sensem). H. Błaszowska (2012: 201) uważa, że najistotniejszym wymogiem wobec translatu jest „realizacja określonego celu i wywołanie konkretnego efektu komunikacyjnego przy odniesieniu do oczekiwania odbiorców. Ważna jest też spójność translatu, dopasowanie go w warstwie stylistycznej do rejestru językowego adresatów oraz płynny przekaz”. W związku z tym ćwiczenia w tworzeniu wypowiedzi ustnych polegają nie tylko na realizacji określonej formy wypowiedzi, np. opowiadanie, dyskusja za lub przeciw itd., ale także na odpowiednim doborze środków leksykalnych i struktur gramatycznych typowych dla określonego w zadaniu rejestru.

Ze względu na symultaniczny przebieg trzech rodzajów operacji w ramach procesu tłumaczenia a vista: recepcji tekstu wyjściowego, produkcji translatu oraz monitorowania własnej wypowiedzi w celu dokonania ewentualnej autokorekty, trening tłumaczenia a vista powinien obejmować również rozwijanie umiejętności rozumienia ze słuchu.

Podsumowując, kształcenie kompetencji translatorskiej w ramach tłumaczenia a vista wiąże się z rozwijaniem sprawności receptywnych: czytania ze zrozumieniem tekstu w języku wyjściowym, słuchania i monitorowania własnej wypowiedzi ustnej podczas tworzenia translatu, a także sprawności produktywnych – mówienia, a więc tworzenia wypowiedzi ustnej w języku docelowym. Dodatkowo trening tłumaczenia a vista polega na poszerzaniu znajomości słownictwa i struktur gramatycznych poprzez analizę wypowiedzi pisemnych, a następnie aktywne wykorzystanie leksyki i gramatyki przy tworzeniu wypowiedzi ustnej w języku docelowym. Ponadto, dzięki rozwijaniu umiejętności tłumaczenia a vista, kształci się kompetencję bilingwalną poprzez sprawne przechodzenie z języka wyjściowego na język docelowy, a także kompetencję kulturową ze względu na kontakt z dużą liczbą tekstów w języku wyjściowym. Poniżej przedstawiamy opinie różnych badaczy dotyczące umiejętności, które powinien posiadać tłumacz, aby wykonać tłumaczenie a vista. Omówione poniżej umiejętności znajdują również zastosowanie w nie-autonomicznym tłumaczeniu a vista (zob. J. Żmudzki 2015: 94–96), a więc w ramach innych rodzajów translacji i określonego trybu transferowania.

F. Pöchhacker (1997: 227–228) uważa tłumaczenie a vista za specjalną umiejętność translatorską ze względu na to, że polega ona zwykle na tłumaczeniu tekstu charakteryzującego się wysokim stopniem kompleksowości, np. zawierającego zdania wielokrotnie złożone, cechy typowe dla wypowiedzi pisemnej, m.in. interpunkcję, strukturę, tytuły, podtytuły, cytaty itd. Przy tym tłumacz ma stosunkowo niewiele czasu na zapoznanie się z tekstem. Trening tłumaczenia a vista powinien zatem obejmować ćwiczenia,

które pomogą uprościć tekst charakteryzujący się wielokrotnie złożonymi zdaniami albo długimi zdaniami zawierającymi dużo informacji.

H. Błaszowska (2012: 201) twierdzi, że w tłumaczeniu a vista „punkt ciężkości spoczywa na kompetencji swobodnego i spontanicznego formułowania wypowiedzi ustnych (...), których rozwój i doskonalenie powinny stanowić jedno z zadań dydaktyki.” Tłumacz wykonujący tłumaczenie a vista, a także każdy inny typ translacji ustnej, powinien zwrócić uwagę na staranną wymowę, odpowiednią dykcję, umiarkowane tempo wypowiedzi, głośne i wyraźne mówienie. W związku z tym trening tłumaczenia a vista powinien obejmować ćwiczenia, które rozwijają umiejętność mówienia do publiczności. Przykłady ćwiczeń można zaczerpnąć z podręcznika R.D. González/ V.F. Vásquez/ H. Mikkelsen (2012: 903).

Trening tłumaczenia a vista powinien obejmować również zadania, które mają na celu wytworzenie określonej świadomości na temat adresata tekstu docelowego. Jak podkreśla J. Żmudzki (2013:183), „tłumacz musi niejednokrotnie rozbudować lub uzupełnić informacje zawarte w tekście zlecenia dotyczące przede wszystkim określenia celu translacji, podania pełnej charakterystyki adresata, instytucjonalnych lub innych uwarunkowań, determinujących realizację komunikacji zapośredniczonej (...). Wszystko to w celu stworzenia wyprofilowanej perspektywy dla wykonania niezbędnych działań i operacji translacyjnych, zapewniających skuteczność komunikacyjną produktu finalnego oraz całości działania/ aktu komunikacyjnego.” Z tego względu trening tłumaczenia a vista powinien obejmować również różne tryby transferowania: symulacyjny, deskryptyczny, syntetyzujący i eksplikatywny.⁶

Ponadto w ramach treningu tłumaczenia a vista istotnym jest kształcenie umiejętności antycypacji rozwinięcia treściowego tekstu wyjściowego oraz efektywnej analizy tekstu wyjściowego. Przykłady ćwiczeń dotyczących rozwijania wyżej wymienionych umiejętności autorka niniejszego artykułu omówiła w swojej wcześniejszej publikacji.⁷

3. Tłumaczenie a vista a inne typy translacji ustnej i pisemnej

Przeprowadzono szereg badań, które miały na celu zaobserwować cechy łączące tłumaczenie a vista z innymi rodzajami translacji ustnej i pisemnej. Na przykład A. Biela-Wołośniej (2007: 37), która prowadzi badania nad specjalną odmianą tłumaczenia a vista – nagrywanym tłumaczeniem a vista⁸ – porównywała tłumaczenie a vista z innymi typami translacji ustnej i pisemnej, tzn. tłumaczeniem symultanicznym, tłumaczeniem a vista w ramach tłumaczenia symultanicznego (z ang. sight interpreting), nagrywanym tłumaczeniem a vista oraz przekładem pisemnym. Autorka zauważa, że tłumaczenie a vista pod względem synchroniczności przetwarzania tekstu wyjściowego i docelowego, presji czasu, stopnia koncentracji podczas wykonywania translacji, a także trwałości translatu (produkt jednorazowy, ulotny) jest podobne do tłumaczenia symultanicznego. Cechy wspólne tłumaczenia a vista i translacji pisemnej to: wzrokowy odbiór tekstu wyjściowego oraz (opcjonalnie) diachroniczne przetwarzanie tekstu wyjściowego i docelowego.

⁶ Więcej na ten temat zob. J. Żmudzki (2005, 2008a, b, c, d, 2009a, b, 2015).

⁷ Zob. M. Nader-Cioczek (2015: 272–275).

⁸ Badania nad nagrywanym tłumaczeniem a vista prowadzi również P. Gorszczyńska (2010, 2012).

Badanie przeprowadzone przez M. Agrifoglio polegało na porównaniu translatów wykonanych przez sześciu zawodowych tłumaczy ustnych w ramach tłumaczenia symultanicznego, konsekwentnego i a vista. Agrifoglio stwierdziła (2004: 47), że najczęściej problemów z poprawnym sformułowaniem tekstu w języku docelowym tłumacze doświadczali wykonując tłumaczenie a vista, przy czym większość zaobserwowanych błędów tłumaczeniowych dotyczyła gramatyki, a ściślej mówiąc składni, np. braku zgodności podmiotu z orzeczeniem. Badaczka zauważyła również, że główny problem związany z wykonaniem tłumaczenia a vista polegał na interferencji językowej ze względu na ciągły dostęp wzrokowy do tekstu w języku wyjściowym.

J. Żmudzki (2012: 732–733) nie tylko wykazuje cechy wspólne tłumaczenia a vista z innymi typami translacji ustnej, ale uważa, że tłumaczenie a vista powinno się rozpatrywać z jednej strony jako autonomiczny typ translacji, z drugiej strony natomiast jako sub-translację w ramach tłumaczenia konsekwentnego i symultanicznego (zob. J. Żmudzki 2015: 94–96). Jeśli chodzi o typologiczne przyporządkowanie tłumaczenia a vista jako nie-autonomicznego rodzaju tłumaczenia, należy rozpatrywać je jako jedną z operacji wymaganych do tego, żeby wykonać tłumaczenie konsekwentne. Według J. Żmudzkiego, podczas tłumaczenia konsekwentnego w trakcie słuchania i analizowania tekstu wyjściowego tłumacz sporządza notatki w formie słownej lub graficznej i słownej. Następnie tłumacz analizuje swoje notatki, żeby dokonać produkcji tekstu w języku docelowym w formie ustnej w celu zapewnienia komunikacji pomiędzy nadawcą (*inicjatorem komunikacji* według koncepcji J. Żmudzkiego) a odbiorcą tekstu docelowego (*adresatem tekstu docelowego* za J. Żmudzkiem) w układzie translacyjnym zgodnie z założeniami wspomnianej na początku artykułu translatoryki antropocentrycznej F. Gruczy (1981) i S. Gruczy (2010). Inaczej mówiąc, tłumacz wykonuje operacje charakterystyczne dla procesu tłumaczenia a vista. Wówczas a vista stanowi wariantywny element strategii dotyczącej realizacji procesu tłumaczenia konsekwentnego, która polega na utrwaleniu wyników receptywno-kognitywnej rekonstrukcji tekstu wyjściowego.

Ponadto tłumaczenie a vista może stanowić element kształcenia tłumaczy ustnych i pisemnych ze względu na to, że trening tłumaczenia a vista przyczynia się do podniesienia świadomości tłumaczy-uczniów związanej z różnicami składniowymi czy stylistycznymi pomiędzy językiem wyjściowym a docelowym (zob. A. Martin 1993: 400, a także S. Viaggio 1995: 34–35). Rozwijanie umiejętności tłumaczenia a vista może korzystnie wpłynąć na poprawę umiejętności tworzenia wypowiedzi ustnych, co jest ważne również przy wykonywaniu innych typów translacji ustnej. G. Ilg i S. Lambert (1996: 73) argumentują to tym, że wykonując tłumaczenie a vista tłumacz często stosuje parafrazę tekstu wyjściowego lub przebudowuje strukturę poszczególnych zdań w tekście wyjściowym zanim stworzy tekst w języku docelowym. Ta umiejętność przydaje się również w innych rodzajach translacji ustnej, a także pisemnej.

4. Wnioski

Niniejszy artykuł jest próbą zwrócenia uwagi na potencjalne korzyści płynące z zastosowania tłumaczenia a vista w dydaktyce innych rodzajów translacji. Z jednej strony przedstawiona powyżej charakterystyka tłumaczenia a vista, opis przebiegu poszczególnych operacji w ramach procesu tłumaczenia a vista, a także opinie badaczy świadczą o tym, jak złożonym i trudnym jest ten typ translacji. Z drugiej strony jednak strategii i

umiejętności jakich wymaga tłumaczenie a vista, m.in. czytanie ze zrozumieniem, słuchanie ze zrozumieniem, umiejętność tworzenia wypowiedzi ustnych poprawnych lekсыkalnie i gramatycznie, a także umiejętność mówienia do publiczności mają charakter uniwersalny, mogą być przydatne w programach kształcenia tłumaczy ustnych i pisemnych.

Ze względu na zaprezentowaną powyżej specyfikę tłumaczenia a vista, zasadnym wydaje się być stwierdzenie, że kształcenie umiejętności tłumaczenia a vista może stanowić obiecującą bazę dla dydaktyki translacji. W konsekwencji, nabycie umiejętności w zakresie tłumaczenia a vista może znacząco wpłynąć na jakość tłumaczeń ustnych i pisemnych, a także może stanowić odpowiedź na bieżące potrzeby zglobalizowanego rynku pracy.

Z powyższej charakterystyki tłumaczenia a vista wynika jednoznaczna konkluzja dotycząca potrzeby opracowania i stosowania modeli strategicznych w ramach konkretnych rodzajów translacji, w tym również dla tłumaczenia a vista, ponieważ obecnie realizowane kształcenie tłumaczy zawiera w wielu przypadkach deficyty w zakresie strategii dydaktyki translacji.⁹ Drugie źródło potrzeb stanowi rzeczywista praktyka translacji, gdzie tłumaczenie a vista stosowane jest zarówno w trybie autonomicznym, a także jako element strategii tłumaczenia konsekwentnego, symultanicznego i środowiskowego.

Bibliografia

- Agrifoglio, M. (2004), *Sight Translation and Interpreting: A Comparative Analysis of Constraints and Failures*, (w:) *Interpreting* 6/1, 43–67.
- Biela-Wołońciewicz, A. (2007), *A-Vista: New Challenges for Tailor-Made Translation Types on the Example of Recorded Sight Translation*, (w:) *Kalboryta* 57/3, 30–39.
- Błaszowska, H. (2012), *Tłumaczenie bez przygotowania – bez przygotowania? Rola i miejsce tłumaczenia a vista w dydaktyce translacji w kształceniu tłumaczy języka niemieckiego w Polsce*, (w:) P. Janikowski (red.), *Tłumaczenie ustne – Teoria, Praktyka*, Dydaktyka: Stare problemy, nowe metody 2. Częstochowa, 191–211.
- González, R.D./ V.F. Vázquez/ H. Mikkelsen (2012), *Fundamentals of Court Interpretation: Theory, Policy and Practice*. Durham/ North Carolina.
- Gorszczyńska, P. (2010), *The Potential of Sight Translation to Optimize Written Translation*, (w:) O. Azadibougar (red.), *The Known Unknowns of Translation Studies. Selected Essays in Honor of the Twentieth Anniversary of CETRA (1989–2009)*. (URL <http://www.arts.kuleuven.be/cetra/papers/files/paula-gorszczynska-the-potential-of-sight.pdf>). [Pobrano 12.12.2014].
- Gorszczyńska, P. (2012), *Nieoczywisty potencjał tłumaczenia a vista*, (w:) P. Janikowski (red.), *Tłumaczenie Ustne – Teoria, Praktyka*, Dydaktyka: Stare problemy, nowe metody 2. Częstochowa, 117–138.
- Grucza, F. (1981), *Zagadnienia translatoryki*, (w:) F. Grucza (red.), *Glottodydaktyka a*

⁹ Por. wnioski przedstawione przez J. Żmudzkiego (2008a, b, 2010a) na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w instytucjach filologii germańskiej w Polsce.

- translatoryka. Warszawa, 9–30.
- Grucza, F. (1990), *Zum Forschungsgegenstand und -ziel der Übersetzungswissenschaft*, (w:) R. Arntz/ G. Thoiné (red.), *Übersetzungswissenschaft. Ergebnisse und Perspektiven*. Tübingen, 9–18.
- Grucza, F. (1993), *Interkulturelle Translationskompetenz – ihre Struktur und Natur*, (w:) A.P. Frank, K.-J. Maaß, F. Paul, H. Turk (red.), *Übersetzen verstehen, Brücken bauen. Geisteswissenschaftliches und Literarisches Übersetzen im internationalen Kulturaustausch. Göttinger Beiträge zur Internationalen Übersetzungsforschung Bd. 8, T. 1–2*. Berlin, 158–171.
- Grucza, S. (2010), *Główne tezy antropocentrycznej teorii języków*, (w:) *Lingwistyka Stosowana/ Applied Linguistics/ Angewandte Linguistik 2*, 41–68.
- Grucza, S. (2014), *Grundzüge der anthropozentrischen Translatorik*, (w:) A. Łyp-Bielecka (red.), *Mehr als Worte. Sprachwissenschaftliche Studien*. Professor Dr. habil. Czesława Schatte und Professor Dr. habil. Christoph Schatte gewidmet. Katowice, 127–137.
- Hejwowski, K. (2012), *Olgierd Wojtasiewicz – ojciec polskiej translatoryki*, (w:) *Przekładaniec* nr 26, 108–114.
- Ilg, G./ S. Lambert (1996), *Teaching Consecutive Interpretation*, (w:) *Interpreting 1/1*, 69–99.
- Lambert, S. (2004), *Shared Attention during Sight Translation, Sight Interpretation and Simultaneous Interpretation*, (w:) *Meta XLI 1*, 293–306.
- Martin, A. (1993), *Teaching sight translation to future interpreters*, (w:) C. Picken (red.), *Translation: The Vital Link (13th World Congress of FIT, Brighton, 6–13 August 1993)*. London, 398–405.
- Nader-Cioczek, M. (2015), *Thumaczenie a vista jako narzędzie w dydaktyce języków obcych*, (w:) M. Sowa/ M. Mocarz-Kleindienst/ U. Czyżewska (red.), *Nauczanie języków obcych na potrzeby rynku pracy*. Lublin, 266–276.
- Pöhhacker, F. (1997), *(Vom-)Blatt-Übersetzen und (-)Dolmetschen*, (w:) N. Grbic/ M. Wolf (red.), *Text – Kultur – Kommunikation: Translation als Forschungsaufgabe*. Tübingen.
- Viaggio, S. (1995), *The Praise of Sight Translation (and Squeezing the Last Drop there-out of)*, (w:) *The Interpreters' Newsletter 6*, 33–42.
- Wojtasiewicz, O. (1957), *Wstęp do teorii tłumaczenia*. Wrocław, Warszawa.
- Żmudzki, J. (2005), *Transferprozesse und Typen beim Vollzug des Konsektivdolmetschens*, (w:) G. Antos/ S. Wichter (red.), *Transferwissenschaft. Wissenstransfer durch Sprache als gesellschaftliches Problem*. Berlin etc., 251–264.
- Żmudzki, J. (2006), *Texte als Gegenstände der translatorischen Forschung und Lehre*, (w:) F. Grucza (red.), *Texte Gegenstände germanistischer Forschung und Lehre*. Materialien der Jahrestagung des Verbandes Polnischer Germanisten 12.–14. Mai 2006. Toruń. Warszawa, 41–61.
- Żmudzki, J. (2008a), *Ein holistisches Modell des Konsektivdolmetschens*, (w:) B. Lewandowska-Tomaszyk/ M. Thelen (red.), *Translation and Meaning. Part. 8*. Maastricht/ Łódź, 175–183.
- Żmudzki, J. (2008b), *Intermedialität in der Translation*, (w:) K. Myczko/ B. Skowronek/

- W. Zabrocki (red.), *Perspektywy glottodydaktyki i językoznawstwa. Tom jubileuszowy z okazji 70. Urodzin Profesora Waldemara Pfeiffera*. Poznań, 333–345.
- Żmudzki, J. (2008c), *Translationsdidaktik in den polnischen Germanistikinstitutionen. Realität und Anspruch*, (w:) F. Grucza (red.), *Translatorik in Forschung und Lehre der Germanistik*. Warszawa, 71–96.
- Żmudzki, J. (2008d), *Zum Stand der Translationsdidaktik in den polnischen Germanistikinstitutionen. Ein Arbeitsbericht*, (w:) *Glottodidactica* 36, 153–172.
- Żmudzki, J. (2009a), *Problemy, zadania i wyzwania translatablejki*, (w:) *Lingwistyka Stosowana/ Applied Linguistics/ Angewandte Linguistik* 1, 41–61.
- Żmudzki, J. (2009b), *Text(e) aus der Translationsperspektive – einige ausgewählte Aspekte*, (w:) M. Czyżewska/ W. Czachur (red.), *Od słowa do tekstu. Zmiana paradygmatów w językoznawstwie*. Warszawa, 39–45.
- Żmudzki, J. (2010a), *Aktuelle Profile der germanistischen Translationsdidaktik in Polen*, (w:) A. Małgorzewicz (red.), *Translation: Theorie – Praxis – Didaktik*. Dresden, Wrocław, 117–136.
- Żmudzki, J. (2010b), *Transfer eksplikatywny w tłumaczeniu konsekutywnym – próba typologizacji*, (w:) S. Grucza/ A. Marchwiński/ M. Płużyczka (red.), *Translatablejka. Koncepcje – Modele – Analizy*. Warszawa, 180–198.
- Żmudzki, J. (2012), *Translatorische Transmedialität am Beispiel der Notizennahme beim Konsekutivdolmetschen*, (w:) M. Olpińska-Szkiełko/ S. Grucza/ Z. Berdychowska/J. Żmudzki (red.), *Der Mensch und seine Sprachen. Festschrift für Professor Franciszek Grucza*. Frankfurt am Main, 731–739.
- Żmudzki, J. (2013), *Holizm funkcjonalny w perspektywie translatablejki antropocentrycznej*, (w:) *Lingwistyka Stosowana/ Applied Linguistics/ Angewandte Linguistik* 8, 177–188.
- Żmudzki, J. (2015), *Blattdolmetschen in paradigmatischer Perspektive der anthropozentrischen Translatorik*. Frankfurt am Main.